

УДК 361.6

Степанченко С.В.

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова***ДВІ СПІЛЬНОТИ ПАВЛА В СОЛУНАХ:
СПРОБА ІСТОРИЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ.**

У статті аналізуються два тексти, Дії Апостолів 17:1-9 та Перше послання Апостола Павла до Солунян. Головне завдання дослідження – це спроба історичної реконструкції присутності Апостола Павла в місті Солуни. Доводиться, що текст Луки та послання Павла не суперечать один одному. Вірогідно під час місіонерської подорожі в Македонії, Павло в Солунах започаткував як мінімум дві громади. Так, вірогідно Лука описує присутність Павла в Солунах в цілому, а лист Павла звернений виключно до язичницької громади міста Солун.

Ключові слова: Солуни, Дії Апостолів, спільнота, язичники, юдеї.

Степанченко С.В. Две общины Павла в Фессалониках: Попытка исторической реконструкции. В статье анализируется два текста, Деяния Апостолов 17:1-9 и первое послание Апостола Павла к Фессалоникийцам. Главное задание исследования – попытка исторической реконструкции присутствия Апостола Павла в городе Фессалоники. Доказывается, что текст Луки и послание Павла не противоречат друг другу. Вероятно во время миссионерского путешествия по Македонии, Павел основал в городе Фессалоники как минимум две общины. Таким образом, вероятно Лука описывает присутствие Павла в городе в общих чертах, а послание Павла обращено конкретно языческой общине города.

Ключевые слова: Фессалоники, Деяния Апостолов, община, язичники, иудеи.

Stepanchenko S. Two Paul's communities in the Thessaloniki. Attempt of historical reconstruction. The article analyzes two texts, Acts 17: 1-9 and the First letter of the Apostle Paul to the Thessalonians. The main task of the research is an attempt at historical reconstruction of the presence of the Apostle Paul in the city of Thessaloniki. It is proved that the text of Luke and the Epistle of Paul do not contradict each other. Probably during his missionary trip in Macedonia, Paul founded at least two congregations in the city of Thessaloniki. Thus, Luke probably describes Paul's presence in the city in general terms, and Paul's letter is addressed specifically to the pagan community of the city.

Key words: Thessaloniki, Acts of the Apostles, community, pagans, Jews.

Актуальність теми дослідження. Існує дві точки зору на події описані в Діях 17:1-9 та в Першому листі Павла до Солунян. Перша точка зору полягає в тому, що інформація Луки історично не достовірна. Лука пише теологічний текст, який лише частково може бути історично достовірним. Лука тут слідує своїй звичній практиці циклічного опису присутності Павла в містах де він проповідує. Такий опис – теологічно мотивований наратив. Друга, полярна позиція – і Лука і Павло все вірно описують, не

вступаючи в протиріччя один з одним. Лист Павла стосується проблем, які зачіпають лише язичницьку частину однієї солунської спільноти. Але, можна запропонувати третю, альтернативну гіпотезу. Лист до Солунян був написаний спільноті, яка складалась виключно з язичників і не мала ніякого дотику до общини, яка складалась з навернених з юдаїзму та богобійних. Тобто Павло в Солунах утворив як мінімум дві общини.

Мета і завдання статі. Метою статті є аналіз опису присутності Апостола Павла в місті Солуни та опис цієї ж події в Першому посланні Павла до Соунян.

Стан розробки проблеми. Ще на початку XIX ст. були висловлені думки, що Лука в своєму тексті Дії Апостолів здебільшого не містить історично достовірну інформацію. Не всі історичні події та персоналії знаходили підтвердження в позабіблійних текстах. Окрім цього, тексти Апостола Павла вступали в протиріччя з описами Луки. Пізніше, біблеїсти почали вважати що Дії Апостолів це здебільшого богословський текст і шукати в ньому історичні факти не має сенсу. З кінця 1970-х років з розвитком соціологічного підходу у Біблійних студіях дискусія поживилась, але консенсусу досягти не вдалось.

Основний виклад матеріалу. Відомо що в дослідженнях Нового Заповіту останні декілька десятиліть превалюють дослідження в межах суспільних наук, наприклад реконструкція локальних особливостей тих міст, де працював Павло і мав листування з ними. Так, нижче ми розглянемо спільноту в Солунах, та вірогідні особливості цієї громади.

Два джерела які допомагають реконструювати як була утворена община і які особливості мала – це текст Дій Апостолів 17:1-9 та Перше послання до Солунян.

Дії 17:1-9

«Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου ἦν συναγωγή τῶν Ἰουδαίων. κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσηλθεν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέξατο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, διανοίγων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς [ὁ] Ἰησοῦς ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σιλᾷ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολὺ, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι. Ζηλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων ἄνδρας τινὰς πονηροὺς καὶ ὀχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν καὶ ἐπιστάντες τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος ἐζήτουν αὐτοὺς προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον· μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἔσυρον Ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας βοῶντες ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν, οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσιν βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι Ἰησοῦν ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα, καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπέλυσαν αὐτούς.»

Відповідно до цього уривку, до Павлової нової спільноти навертаються три групи людей «καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σιλᾷ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολὺ, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι», частина з євреїв синагоги, велика кількість богобійних (σεβομένων) геленів та немало перших жінок (або жінок перших чоловіків, як в тексті D). Ми бачимо, що опис подій Лукою в Діях 17 зазначає навернених лише з синагоги, тобто по суті вже віруючих людей, які навертаються другий раз, але в християнство. По перше це стосується першої групи, євреїв з синагоги, які були юдаїстами, по друге мова йде про безліч богобійних, відомий

термін, який позначав язичників, які навертались в юдаїзм і які мали особливі вимоги, третя група, перші жінки теж стосується вже навернених в юдаїзм.

Отже, в описі Луки ми бачимо лише навернених з синагоги, які вже перебували в юдаїзмі. Хоча, зазвичай при реконструкції Солунської спільноти більшість дослідників спирається саме на матеріал Луки. Але, заснування Церкви в Солунах згідно Лука створює певні проблеми коли ми порівнюємо його з листами Павла до Солунян. Звичайно, заперечувати присутність в Павлових Церквах євреїв або богобійних в цілому – немає підстав. Хоча й може здатись що циклічний опис подій в Діях Лукою, коли мова йде про місіонерські подорожі Павла – може поставити під сумнів історичність цього опису. Але, якщо говорити локально про окремі общини, наприклад, Солунську, присутність євреїв там була або мізерна, або взагалі була відсутня. Цю тезу забезпечує зміст першого послання до Солунян, в якому натяків на євреїв немає взагалі, і навпаки, достатньо інформації щоб стверджувати що лист писався виключно до язичницької спільноти.

Існує дві точки зору на події описані в Діях 17:1-9 та першому листі Павла до Солунян. Перша точка зору полягає в тому, що інформація Луки історично не достовірна. Лука пише теологічний текст, який лише частково може бути історично достовірним. Лука тут слідує своїй звичній практиці циклічного опису присутності Павла в містах де він проповідує. Такий опис – теологічно мотивований наратив. Друга, полярна позиція – і Лука і Павло все вірно описують, не вступаючи в протиріччя один з одним. Лист Павла стосується проблем, які зачіпають лише язичницьку частину однієї солунської спільноти.

Або можна запропонувати третю, альтернативну, вона буде дещо гіпотетичною. Лист до Солунян був написаний спільноті, яка складалась виключно з язичників, і не мала ніякого дотику до общини, яка складалась з навернених з юдаїзму та богобійних. Тобто Павло в Солунах утворив як мінімум дві общини. Вірогідно спочатку, якщо вірити опису Луки, він як зазвичай проповідує в синагозі, навернені звідти утворюють його першу общину, яка вірогідно після конфлікту з синагогою збиралась в будинку Ясона. Друга община утворюється Павлом на його робочому місці, і яка складалась виключно з язичників, які вірогідно належали до однієї професійної асоціації. На можливість даної тези вказує деяка інформація з тексту першого листа до Солунян та матеріал Луки, нижче розглянемо ключові тези:

1. Бажання термінової зустрічі.

В жодному з інших послань Павло не виражає бажання термінової зустрічі. В 1 Солунян присутня думка, що Павло переживає сильно за общину, саме через його відсутність і його неспроможність особисто навчити їх. Якби це була церква із змішаним наповненням, такої термінової потреби не було б. Оскільки навернені з юдаїзму маючи схожий бекграунд з Павлом могли заповнити пробіли у вченні Павла, через його відсутність, як мінімум це могло стосуватись етичних настанов 1Сол. 4:3-8. Такий терміновий характер листа і бажання Павла додати того чого не дістає вірі спільноти – може свідчити про те, що це спільнота виключно язичницька, яка буквально не знає як продовжувати існувати в умовах нового світогляду.

2. Навернені від ідолів.

Зі свідчення Павла в тексті, Солуняне навернулись від ідолів до служіння Богу живому «αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὅτι οἰάν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς

ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ» 1 Сол. 1:9. Більшість авторів стверджують, що така характеристика не могла стосуватись євреїв або богобійних [2; 3; 6]. Хоча Хольтц наголошує, що цей уривок може стосуватись «богобійних [4]. Тобто Павло звертається до них, акцентуючи увагу на тому часі, коли вони ще не навернулись в юдаїзм. Але це занадто сміливе припущення, для якого немає підстав. Особливо, зважаючи на уривок 1 Сол. 2:14-16 «Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς προφῆτας καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων καὶ θεῷ μὴ ἄρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, κωλύόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε. ἔφθασεν δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος». З цього тексту очевидно, що Павло розрізняє переслідування Солунян зі сторони своїх земляків «ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν» і переслідування тих в Юдеї «καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων». Це вказує на те, що Солунська спільнота, до якої пише Павло не була з Юдеїв і не мала з ними проблем, з юдеями, в Солунах.

3. Окрім цього, в тексті немає ніяких натяків на юдейський контекст общини, жодних імен, ніяких відсилок до подій пов'язаних з юдеями, буцім то в синагозі, або поза нею. Відсутність такого матеріалу, спровокувала деяких авторів поставити під сумнів історичність уривку 2:13-16. Один з перших хто зауважив це, був Ф. Баур[1]. Пізніше до дискусії долучилось багато авторів, зокрема Біргер Пірсон та Ернст Бест, головний аргумент яких полягав в контексті критики форм, що уривок є пізнішою інтерполяцією, оскільки тут присутня ідея що солунська спільнота імітує або наслідує християнську спільноту в Юдеї [7; 2]. В недавній статті Метью Дженсен переконливо спростував що даний уривок пізніша інтерполяція. Критика форм, граматичні, синтаксичні, історичні та теологічні особливості уривку прекрасно інтегруються у весь текст послання [5].

4. Відсутність посилань на Єврейську Біблію чи Септуагінту.

Відомо що Апостол Павло знав і прекрасно володів мовою LXX [3; 8]. Мова і стиль Септуагінти в своїй суті були природні для Павла. Тому знання цього тексту і його стилю особливо відображається коли він підіймає в своїх посланнях теми, які стосуються доктрин чи повчальних частин. Інколи ми можемо прослідкувати, що він свідомо вибирає формулювання з Септуагінти і адаптує його відповідно своїх цілей. Але досить часто можна спостерігати, що лексика LXX та окремі фрази з'являються в тексті без зусиль з його сторони, і в деяких місцях, те, що може виглядати як пригадування цитати з Септуагінти, може бути лише простою мовленевою випадковістю. Тобто інколи стиль Павла підсвідомо наслідує стиль LXX. Тому окрема лексика, яка співпадає з Септуагінтою і Павловими листами, (це не стосується особливої або незвичної лексики) не обов'язково означає запозичення чи посилання.

Таким чином слово «ἐξήχηται» в 1 Сол. 1:8 та «ἐξήχησαν» Йоїля 4:14 не обов'язково повинно мати зв'язок. Теж саме можна сказати і про «εἰσοδον» в 1 Сол.1:9 та «εἰσοδον» в 2 Цар. 19:27. Навіть фраза «ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν» в 1 Сол. 1:10 має лише поверхневу зовнішню подібність з «ἀνεμέναμεν κρίσιν» Ис. 59:11, очікувати з надією на повернення Сина, це не те саме, що очікувати даремно Божої милості.

Але є 8 випадків, які пропонує Адольф Пламмер[8], і які з першого погляду здаються більше переконливими, що Павло все ж таки свідомо використовує мову Септуагінти в своєму посланні. Нижче в таблицю будуть наведень ці приклади:

1 Солунян	LXX
2:4 «ἀλλὰ τῷ θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν».	Єр. 12:3 «καὶ σὺ κύριε γινώσκεις με δεδοκίμακας τὴν καρδίαν μου»
2:16 «εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε».	Бут. 15:16 «οὐπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἀμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν»
2:19 «στέφανος καυχήσεως»	Пр. 16:31 «στέφανος καυχήσεως»
4:5 «τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν»	Пс. 79:6 «ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε» Єр. 10:25 «ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα σε»
4:6 «διότι ἔκδικος κύριος περὶ πάντων τούτων»	Повт. Закону 32:34 «ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω»
4:8 «τὸν θεὸν τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς»	Єз. 37:14 «καὶ δώσω τὸ πνεῦμά μου εἰς ὑμᾶς»
5:8 «ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας».	Іс. 59:17 «καὶ ἐνεδύσατο δικαιοσύνην ὡς θώρακα καὶ περιέθετο περικεφαλαίαν σωτηρίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς»
5:22 «ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε»	Йов 1:1 «ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος» Йов 2:3 «ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ»

Отже, з таблиці однозначно видно, що всі наведені випадки це не прямі цитати. Ми не можемо бути впевненими що тут є місце для свідомої адаптації мови Септуагінти. Вірогідність що це могла бути випадкова схожість формулювань така ж сама як і вірогідність свідомої адаптації [3].

Висновки. Зважаючи на розглянуті вище тези, можна зазначити ключові висновки. По перше, Павла започаткував як мінімум дві спільноти в Солунах. Язичницька спільнота складалась з майстрів ручної роботи, і вірогідно спочатку була частиною добровільної професійної асоціації, вихід з якої потягнув за собою негативні наслідки – «утиски». По друге, між інформацією Луки і матеріалом листування Павла із Солунянами немає суперечності. В такому разі можливо припустити, що Лука в своєму описі подій перебування Павла в Солунах просто узагальнює матеріал, розставляючи акценти так, як вигідно для його оповіді.

Література:

1. *Baur F.* Paul the apostle of Jesus Christ: His life and works, his epistles and teachings (Reprinted in one volume from the original two-volume English ed. 1873-1875 ed.). Peabody: Hendrickson, 2003.
2. *Best, Ernest.* *I Peter.* New Century Bible Commentary. Grand Rapids (Mich.): Eerdmans, 1982.
3. *Collins R.* "The Unity of Paul's Paraenesis in 1 Thess. 4.3-8: 1 Cor. 7.1-7, a Significant Parallel," in *Studies on the First Letter to the Thessalonians* ed. R. F. Collins; BETL 66; Leuven: Leuven University Press, 1984.
4. *Holtz T.* *Der erste Brief an die Thessalonicher.* Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament. Zurich: Benziger. 1986
5. *Jensen M.* The (In)authenticity of 1 Thessalonians 2.13-16: A Review of Arguments. *Currents in Biblical Research.* 2019;18(1), 59-79.
6. *Jewett R.* *The Thessalonian Correspondence: Pauline Rhetoric and Millenarian Piety.* Foundations and Facets. Philadelphia: Fortress. 1986
7. *Pearson B.* 1 Thessalonians 2:13-16: A Deutero-Pauline Interpolation. *The Harvard Theological Review,* 1971; 64(1), 79-94
8. *Plummer A. A.* *Commentary on St. Paul's First Epistle to the Thessalonians.* London: Robert Scott. 1918

УДК 176+392.6

*Шелест В.В.**Київський університет імені Бориса Грінченка,**Додонова В.І.**Київський університет імені Бориса Грінченка***АНТИНАТАЛІЗМ: ФІЛОСОФІЯ «ВІДМОВИ ВІД ІСНУВАННЯ»**

Стаття присвячена характеристиці новітнього етико-філософського напрямку – антинаталізма. Аналізуються ідеї Девіда Бенатара, Кена Котса, Джима Кроуфорда, Пітера Цапффе, Томаса Ліготті про недоцільність продовження людського роду з огляду на потенційні страждання, які зазнаватиме людина у цьому житті. Проводиться порівняння антинаталізму та рейексивізму як напрямків сучасного філософування. Філософія антинаталізму фокусує увагу на важливих питаннях біоетики. Прибічники рейексивізму та антинаталізму ставлять на меті запобігти стражданням усіх живих істот, особливо людей, через відмову від народження. Надається оцінка антинаталізму, вивчаються причини виникнення і популярності цих напрямків у сучасному суспільстві.

Ключові слова: антинаталізм, прокреація, рейексивізм, життя, біоетика.

Шелест В.В., Додонова В.И. *Антинатализм: философия «отказа от существования».* Статья посвящена характеристике новейшего этического-философского направления – антинатализма. Анализируются идеи Дэвида Бенатара, Кена Котса, Джима Кроуфорда, Питера Цапффе, Томаса Лиготти о нецелесообразности продолжения человеческого рода с учетом потенциальных страданий, которые будет